

je kniha tak bohatá, o jejich metodologii apod. I tak jde ale o knihu materiálově nesmírně bohatou a koncipovanou s takovou teoretickou zralostí, že si můžeme jenom přát její co nejrychlejší překlad do češtiny. Obohatila by naše znalosti o sovětské sociální strukturu a její dynamice a zároveň znamenala i velkou inspiraci a poučení pro rozvoj teorie v naší marxistické sociologii.

Ivo Možný

Vladimír ČECH, Eduard JUKL: *Inženýři v moderním průmyslovém podniku*

(Vydal Institut pro sociální analýzu v Hradci Králové, jako 2. svazek edice Sociologické studie – 1970; 99 stran, cena 66 Kčs.)

Závažný i aktuální význam sociologie pro praxi stává se dnes zcela evidentní. Je to nejen v plně shodě s analogickými trendy sociologie světové, ale především s novou vlnou jejího aplikačního využití i teoretického rozpracování v úsilí o systematické formování marxistické sociologie v SSSR.

Z těchto hledisek je třeba nově vydaný svazek společné práce obou autorů nutno vítat jako podnětný i pozitivní přínos. Tím spíše pak, že problematika profesiograficko-pracovní v sociologickém přístupu k ní, promítnuta na pozadí naší sociální stratifikace, je stejně akutní jako závažná. A to nejen z hlediska současného stavu i převažujících tendencí její realizace na kterémkoli dějišti sociální reality. V daném případě tedy na sociologických aspektech o postavení i odborné práci inženýra průmyslového podniku.

Silici kontakty nástupu VTR (či v kritičtějších a střízlivějších přístupu k ní, signalizovaném pojmoslovně označením vědecko-technického rozmachu) vyzdvihují do popředí systém vědeckého řízení, v němž v údobí jeho socialistické racionalizace nesmějí chybět ani jeho aspekty sociální či sociologické. V hutné knižní verzi posuzované tematiky obou autorů vyniká, i když spíše implicitně než programově, technická teorie podobného přístupu.

Jejich textace řešené problematiky se kompozičně zřetelně rozpadá do dvou okruhů:

- a) předmětně teoretického (str. 9–41);
- b) empiricko-výzkumného (str. 44–99).

Sub a) Autoři seznamují nás v přiměřeném rozsahu s podstatou řešené problematiky, s její relativně dostupnou literaturou a své zájmové úsilí soustřeďují především na koncepci sociální pozice a role v průmyslovém podniku, jež takto vymezuje interpretací jejich inženýrská konkretizace v něm.

Sub b) Autoři usilují o kritickou konfrontaci svých teoretických předpokladů s výsledky konkrétních empirických šetření v terénu. V jejich případě především s výzkumem inženýrských kádrů Škodových závodů v Plzni, případně i kádrů inženýrsko-pedagogických na vysoké škole. I když jisté utajení přímých indikátorů těchto výzkumů je pochopitelné a celkem ani nekomplikuje, ani nepodvazuje komparační paralelu podobného postupu (oba autoři se tu skromně zaštiťují formulací jen „některých poznatků“ z tohoto přístupu) jejich dílčí závěry by přes svou zajímavost i pronikavost zasloužily být jisté verifikovány na obecnějším, průkaznějším vzorku.

Jejich interpretační řešení se jim ilustračně promítá do charakteristiky materiální základny i vývoje inženýrské pozice a role v posledních letech. Zvláště výrazně se vymezuje bezprostředním vztahem obou těchto kategorií k obsahu práce, ať již její sledují v jeho účinné vazbě s kvalifikací, ať v souvislosti s perspektivností inženýrské pozice a role, korelované s kvalitativně vyšší úrovní vědeckého inženýrství průmyslového podniku i s otázkou jisté stejně citlivou, jako stále otevřenou a měnlivou, konkretizovanou pojetím adekvátní pracovní odměny.

Názorné tabulační kvantitativní přehledy vhodně volených a tematicky specifikovaných dílčích záberů komplexního pojetí problematiky, jisté jen explikačně vysvětlující účín celého rozsahu tohoto úseku zvyšují.

Otázka vztahu inženýrské pozice a role v průmyslovém podniku (a mutatis mutandis i v podobné situaci na vysoké škole) v jejich poměru k jiným pozicím a rolím a stejně tak i střízlivé závěry posuzované práce dovolují snad jejich rozšíření na ty souvislosti, které příští vydání této akutní tematiky by asi postrádat nemělo. Vedle rozšíření předmětného prologu o industriální sociologii by snad byla vhodná

alespoň stručná charakteristika vývojových rysů VTR, v níž, v souvislosti s vědeckým řízením průmyslu i jiných úseků lidské aktivity, **určující úloha lidského subjektu**, právě z pozic sociologického přístupu k němu, by vystoupila jistě komplexněji. Její plasticita by se vhodně propojila i s určením dnešní, převážně technické orientace inženýrské profese, kde příprava na zvládnutí mezilidských vztahů i jejich účinnou praktickou aplikací ve výrobním procesu je u inženýrských kádřů v průmyslové výrobě mnohdy úzkým profilem. Právě proto zůstává i výhledově stejně akutní jako nezanedbatelná.

Tudíž by bylo vhodné ji doplnit aspekty i přiměřené studijní **vysokoškolské průpravy**, v níž podobné úsilí plzeňské Škodovky (právě vývojově spojené nejen se jmény, ale i s úspěšným vědeckým úsilím obou autorů i celého ministerstva hutí a průmyslu — Jar. Šnobl a jiní) by chybět nemělo. Tím spíše, že by vývojově historický postup korigoval někdy hodně úzké a jednostranné pojetí komplexní socialistické racionalizace, u nás převážně zatím technické.

Metodologická hlediska na **prognostiku** (nejen Radovan Richta se svým kol., ale nověji i G. N. Volkov se svým důrazem na vedoucí úlohu vědy v socialistické společnosti, v jejím nedávném slovenském překladě), účinná paralela plánování výrobního i sociálního, tak bohatě nyní rozvíjeného právě v SSSR (a nacházející i svou účinnou obdobu v úsilí o sociální programy u odborářské organizace našich průmyslových podniků) tu nabízejí kvalitativně nové, pozitivní výhledy příštího vydání této práce, které zdaleka ještě nebyly tak akutní v době jejího vzniku.

Pro podobné pojetí nové redakce studie obou autorů mluví nejen závažný tematický dopad jejich práce, ale i teoreticky systematická průprava, sociologická orientace, politická praxe i celoživotní jejich zájem. Volá v této své příští úpravě i po širší své **masové resonanci** (odborné, odborové, příp. i stranické) v úsilí o zvědčení její konkrétní aplikace. V podobném případě by ovšem muselo dojít nejen ke zvýšení tiskového nákladu studie, ale i k podstatné redukci její současné ceny, jejíž exkluzivní výše je v rozporu s možností její účinnější společenské, odborné i zájmové osobní recepce. A tento požadavek je jistě výhledově odstranitelný, neboť jde zatím jen na škodu věci samé.

Mojmír H á j e k

Volný čas po anglicku.

Bylo by pochopitelně bláhové očekávat od lektora společenských věd liverpoolské university, že napíše pojednání o volném čase z veskrze marxistických pozic; proto by také bylo sotva plodné polemizovat s Kenneth Robertsem nad jeho dílem **Leisure**¹ hned kvůli jeho úvodnímu tvrzení na první straně, že totiž zrod volného času v masovém měřítku je tou nejradikálnější změnou, která ovlivnila život dělnické třídy ve dvacátém století. Autor se ostatně snaží v prvních kapitolách své studie pohybovat na rádooby objektivním poli, abstraktně sterilním od ideologie; neplýtvá zpočátku komentáři a svá sdělení spíše kompiluje z výsledků novějších anglických (i některých dalších západoevropských a amerických) empirických výzkumů.

Nicméně s narůstajícími stránkami K. Roberts z tohoto abstraktního pole stále zřetelněji a cílevědoměji ustupuje. Už jeho důraz na ty výzkumy, které referují o oslabení vztahu mezi prací jedince a způsobem, jakým tráví volný čas, je přinejmenším problematický; autor tu sice cituje i některá opačná tvrzení (Whyte: Organizace člověk, Mills: Bílé límečky, Friedmann: Anatomie práce), avšak šmahem je odsuzuje pro nedostatečné empirické podepření (str. 24).

Obě závěrečné kapitoly díla jsou pak už vyložené spekulativní. V úvahách o perspektivách volného času ho autor nejen absolutně odtrhává od práce, nýbrž vidí v něm dokonce velmi konkrétní prostředek jakéhosi třídního smíru; postavení lidí ve výrobě je sice vzájemně rozděluje, ale protože volného času neustále přibývá, protože lidé na něj kladou stále větší důraz a rozdíl v jeho rozsahu i v jeho náplni se mezi různými skupinami čím dál více stírají, lze už nyní — a tím opodstatněji v budoucnu — hovořit o jedolité, demokratické a všechny sociální rozpory automaticky odstraňující společnosti volného času. Osamostatnění volného času od vlivu ostatních sociálních

¹ K. Roberts: **Leisure**. Vydáno v řadě **Aspects of modern sociology — The social structure of modern Britain**. Longman Group Ltd., London 1970.